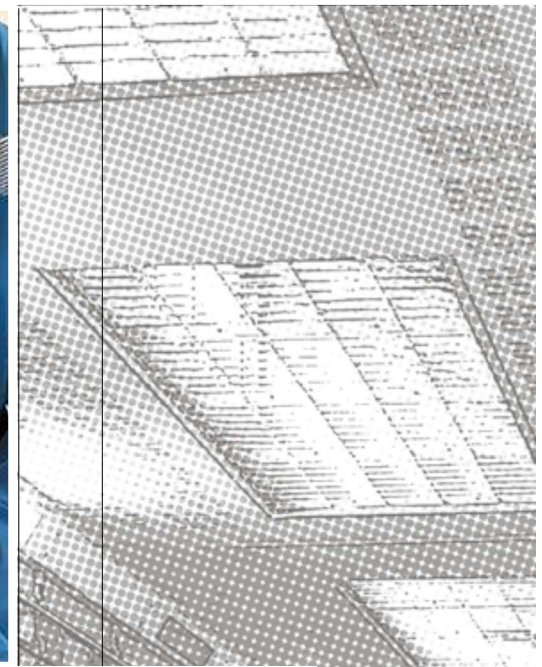
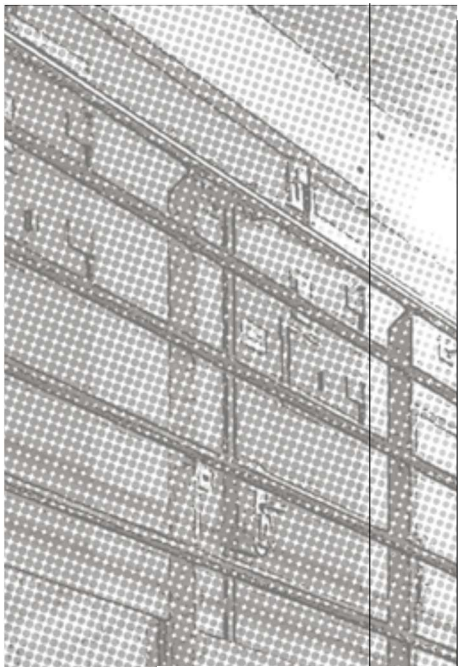

Jongeren Teylingereind in gesprek met filosoof Sabine Wassenberg

‘Is het eerlijk dat we jongeren opsluiten?’

In september verscheen het boek *Veroordeeld*, een filosofisch perspectief op het straffen van jongeren, geschreven door filosoof Sabine Wassenberg. In het boek spreekt ze met jongeren die in detentie hebben gezeten over thema's als identiteit, straf, vergiffenis en vrije wil. Zijn jongeren 'slecht' geboren, of wordt hun lot bepaald door hun omstandigheden? Wassenberg werpt een nieuw, soms tegendraads licht op hoe we kijken naar ouderschap en verantwoordelijkheid. Binnen de muren van Forensisch centrum Teylingereind gingen jongeren in gesprek met de schrijfster.

Sandra van Kolfshoten

Het is vrijdagochtend 08.45 uur als ik Sabine Wassenberg ophaal bij de beveiliging van Forensisch centrum Teylingereind, waar jongeren verblijven met een PIJ-maatregel (Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen). Samen lopen we door de poortjes en vele deuren met sleutels, voordat we het lokaal binnengaan van Issam. Hij is docent op De Burcht, de school in Teylingereind. Een deel van de jongeren haalt zijn vmbo- of havo-diploma in de klas van Issam. Deze vrijdag zitten de jongens rond de tafel, met in het midden een microfoon. Ze zijn klaar voor het gesprek met Sabine over haar boek, waarover we vandaag ook een podcast maken. De microfoon gaat aan.

Schijnontwikkeling

“Ik wil wel meteen beginnen”, zegt M., “want ik heb het hele boek in drie dagen uitgelezen en ik vond het erg goed en heel herkenbaar.” Hij slaat het boek open op pagina 187 en wijst een fragment aan over ‘schijnontwikkeling’, het aangepaste gedrag dat vaak ontstaat in detentie. M. leest het stukje voor en vertelt: “Je wil echt veranderen, maar op een

Bij het boek hoort de podcastserie *Het Straffe Systeem*, waarin Sabine Wassenberg over filosofische thema's in gesprek gaat met experts en jongeren met een detentieverleden.

gegeven moment ga je gewoon het spelletje meespelen. Je doet wat van je verwacht wordt, maar het voelt niet echt. Zelfs als je goed gedrag laat zien, lijkt het nooit goed genoeg. Er wordt dan gezegd: ‘dit is gewenst gedrag’. En uiteindelijk weet ik niet meer wat ik moet doen.” De PIJ-maatregel moet behandeling inhouden, maar het kan soms eindeloos duren voordat die goed op gang komt. Detentie wordt dan tijdverspilling, vinden de jongeren. “Het is niet eerlijk”, zegt iemand. “En het maakt je stoornis juist erger.” Een andere jongen vult aan: “Ik geloof niet in verplichte behandeling. Als het verplicht is, doe je het voor een ander – en dan krijg je weer dat gewenste gedrag.”

Drijfveer

Als ze Sabine vragen waarom ze dit boek schreef, vertelt ze dat rechtvaardigheid voor haar de belangrijkste drijfveer was. Ze zegt: “Ik vroeg me af of het wel eerlijk is dat we jongeren opsluiten. Het klopt gewoon niet. Waar je wieg staat, bepaalt zoveel. Ik heb geluk gehad, maar heb ik dat eigenlijk verdiend? Ik was als filosoof benieuwd naar de verhalen van jongeren zelf en hoe zij hierover denken.”

***'Je wil echt veranderen,
maar je gaat het
spelletje meespelen'***

Ze vertelt hoe ze ontdekte dat Nederland en België tot de landen behoren die het vroegst straffen. In Nederland is het strafstelsel volgens haar vooral gericht op vergelding – op lijden en wraak. Een strafstelsel dat je voelt binnen de muren in de vorm van een cultuur van veel wantrouwen en een 'boze' aanpak. Aan tafel ontstaat een gesprek over vraagstukken waarmee je als jongere te maken krijgt als je tot een lange straf bent veroordeeld.

Telkens opnieuw beginnen

De jongeren vertellen dat constante personeelwisselingen een groot probleem zijn. Telkens als iemand vertrekt of ziek wordt, begint een nieuwe behandelaar weer helemaal opnieuw. Dat werkt ontmoedigend. Hun grootste motivatie om aan hun eigen ontwikkeling te werken is vrijheid, het verlangen om weer naar buiten te kunnen. Dat is ook de reden dat het lukt om het binnen de muren vol te houden. Het beste werkt dat als het vanuit een intrinsieke motivatie gebeurt, vanuit een eigen innerlijke drive, en als je omringd bent met mensen die je daarin vertrouwen. Twee dingen die binnen de muren ingewikkeld zijn.

Ziek?

Het gesprek gaat verder over kwetsbaarheid en de vraag wat het betekent om 'ziek' te zijn. Jongeren met een PIJ-maatregel krijgen vaak allerlei labels en diagnoses, maar herkennen zich daar niet altijd in. Daarbij is het ook moeilijk om vertrouwen te hebben in de professionals die je die labels opplakken. Iemand zegt: "Er worden tegenwoordig zoveel mensen aangenomen, dat je je afvraagt of iedereen wel geschikt is. Sommige medewerkers kunnen slecht reflecteren op hun eigen gedrag en zien niet hoe zij zelf soms escalaties veroorzaken. Of wat het met een jongere doet als iemand zegt: 'Nummer 12 kan naar buiten.' Dat je jezelf dan geen mens voelt, maar een nummer."

Tegelijkertijd erkennen de jongeren dat het een ontzettend moeilijke baan is. Ze beseffen ook hoe lastig hun gedrag kan zijn voor het personeel. Het wantrouwen en de vooroordelen wederzijds, maken dat je in een

patroon terechtkomt waar je maar moeilijk uit komt.

Wat werkt wel?

Het brengt ons op de vraag wie er eigenlijk nog gelooft dat dit strafstelsel werkt. Het antwoord is unaniem: niemand. We vragen ons af waarom mensen toch blijven geloven in iets waarvan zoveel onderzoeken aantonen dat het niet effectief is. Wat wel werkt weten we: kleinschaligheid, focus op ontwikkeling, behandeling, herstel, creativiteit, kunst, resocialisatie en vertrouwen. Maar hoe doe je dat dan? "Nou, zoals hier in de klas", zegt iemand.

***'Als je ons behandelt
als dieren, gedragen
we ons als dieren'***

Vertrouwen is inderdaad precies wat er in deze klas heerst. Docent Issam gelooft in zijn leerlingen en daardoor bestaat er al jaren een fijne, veilige sfeer. Er zijn weinig regels, maar wel duidelijke afspraken over hoe je met elkaar omgaat. Er is ruimte voor filosofie, reflectie en open gesprekken. Veel jongeren halen hier hun diploma en er wordt serieus en hard gewerkt.

Toch blijft het lastig om dat andere gedrag buiten de klas te laten zien. Op de groep is de sfeer vaak heel anders en het contrast is soms zo groot dat mensen niet geloven dat het op school echt anders is. Maar dat is het wel, omdat daar de focus ligt op ontwikkeling en vertrouwen. Een van de jongeren zegt treffend: "Als je ons behandelt als dieren, dan gedragen we ons ook als dieren. Als je ons behandelt als slimme studenten, dan

kunnen we dat ook laten zien. Wat je geeft, krijg je terug."

De tijd aan tafel vliegt voorbij en we merken dat we niet toekomen aan de grote vragen uit het boek: wat is eigenlijk vrije wil en bestaat die wel echt? Wat is goed, wat slecht? Wat is een identiteit? We spreken daarom af nog drie keer samen te komen om met Sabine dieper in de filosofie te duiken. Misschien ontwikkelen we dan samen een filosofisch (kaart) spel, met scherpe vragen waarmee jongeren en professionals (samen) kunnen reflecteren en filosoferen op het 'strafstelsel' binnen de muren. Wie heeft de macht over je gedachten? Is straffen goed? Waar haal je je wilskracht vandaan? Hoe zou jij je gedragen als je vastzat of een bewaker was?

***'Hoe is het mogelijk dat
deze jongeren worden
bestempeld als beperkt
functionerend?'***

Onterecht stigma

Als ik samen met Sabine naar de uitgang loop, zegt ze dat ze het gesprek ongelooflijk intelligent vond. We vragen ons af hoe het mogelijk is dat deze jongeren zo vaak worden bestempeld als beperkt functionerend, terwijl ze op zo'n hoog niveau kunnen nadenken en redeneren. Het verbaast ons niet dat leerlingen die 'binnen' zitten geen zin hebben om netjes een IQ-test te maken. We voelen nogal wat frustratie over dit stigma. Maar we zijn ook hoopvol, omdat dit soort gesprekken laat zien wat er wel mogelijk is. We besluiten: wordt vervolgd!